

Suriye’de “Güvenli Bölge” Tartışması

Mustafa KİBAROĞLU

Prof. Dr., BİLGESAM Başkanı, MEF Üniversitesi,
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Malkiye

Fihabur Sınır kapısı

Rumeylan

Tel Hamis

Binja

El Haw

Darbasiye

Kamishi

Resulayn

El Fariah

Jarma

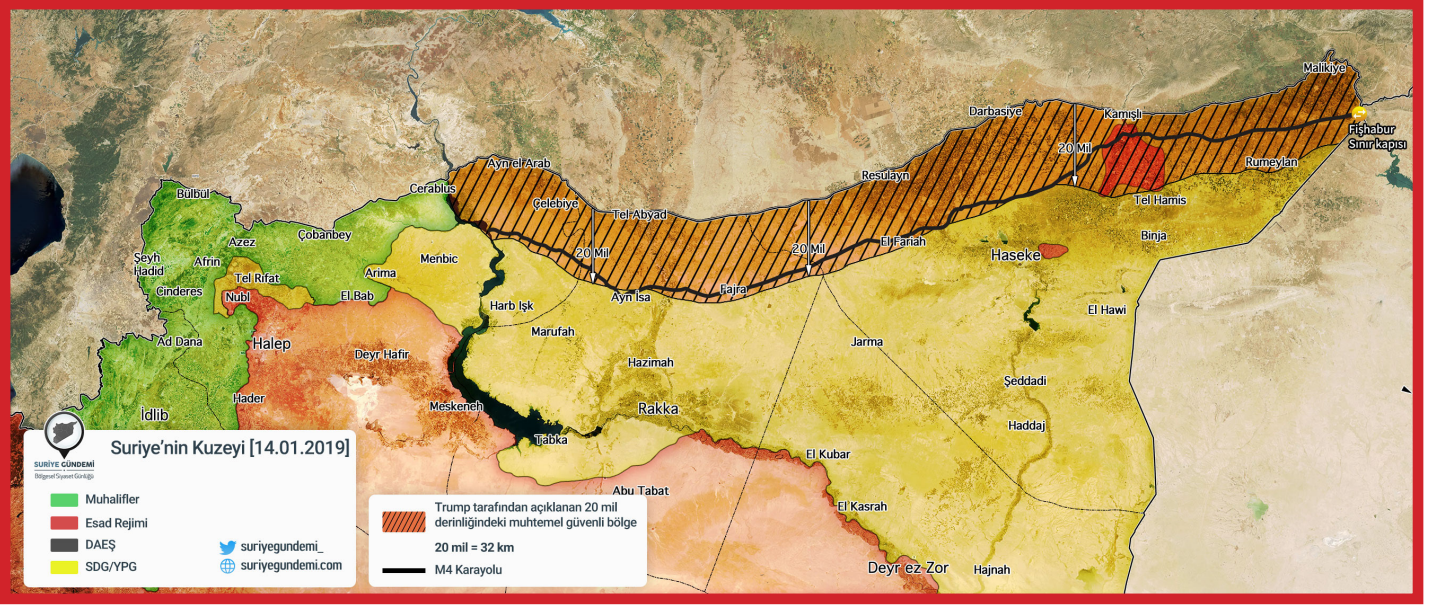
El Kular

20 Mil

20 Mil

Haseke

20 Mil Derinliğindeki Muhtemel Güvenli Bölge - Görsel, suriyegundemi.com

Bu yazımızda, son dönemde Türkiye’de ve uluslararası kamuoyunda yer alan, Suriye’nin kuzeydoğusunda, Türkiye sınırları boyunca, 20 mil (32 km) derinliğinde bir “güvenli bölge” oluşturulması tartışmalarının ışığında: konunun siyasi, askeri, hukuki, ekonomik ve toplumsal boyutlarını ele alarak, Türkiye açısından bir değerlendirme yapmaya çalışacağız.

Suriye’de “Güvenli Bölge” Oluşturulması İhtiyacı Nereden Doğdu?

Aralık 2010’da Tunus’ta fitili ateşlenen, Ortadoğu bölgesini bir uçtan diğeri-ne kasıp kavuran, onlarca yıllık diktatörlükleri kökünden sökerek yıkılmasına yol açan, “Arap Baharı” süreci Mart 2011’de Suriye’deki Esad hanedanlığını da derinden sarsmaya başladı.

Gelişen olaylar sebebiyle, resmi söylemlerde “iç savaş” olarak nitelense de, ülke içinden olduğu kadar, ülke, hatta bölge dışından “yabancı savaşçılar” olarak tanımlanan unsurların da katılmalarıyla son dokuz yıldır Suriye topraklarında çözüm bulunması zor güvenlik sorunları yaşanmaktadır.

Her gün yaşanan insanlık dramları yanı sıra, gerek askeri güvenlik boyutuyla, gerek ekonomik, mali ve toplumsal boyutlarıyla, Suriye’de olan biten her ne varsa, diğer ülkelerden çok daha fazla Türkiye’yi etkilemektedir demek yanlış olmayacaktır.

Kısaca, Suriye krizi olarak tanımlayabileceğimiz gelişmelerin yaşanmaya başlamasından bu yana geçen sürede, ülkemiz topraklarına yönelik olarak, Şam rejimi ve bölgedeki terör gruplarınca yapılan saldırılarda çok sayıda masum insanımız hayatını kaybetmiş, askeri gözlem uçağımız düşürülmüş, yaşanan göçler sebebiyle zaman zaman toplumsal huzursuzluklar yaşanmıştır.

Sınırlarının hemen ötesinde olmasının yanı sıra, tarihsel ve toplumsal ilişkilerin yoğunluğu sebebiyle de Türk halkının ve yöneticilerinin sırtını dönmeye ya da görmezden gelmesi mümkün olmayan Suriye topraklarında yaşananlar sebebiyle Türkiye’nin bir dizi önlem alması kaçınılmaz olmuştur.

Gerek sorunun çok yönlü ve büyük ölçekli olması, gerekse uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk açısından dikkate alınması gereken boyutlarının olması sebebiyle, krizin başladığı yıllardan buyana Türkiye’nin uluslararası

Suriye krizi olarak tanımlayabileceğimiz gelişmelerin yaşanmaya başlamasından buyana geçen sürede, ülkemiz topraklarına yönelik olarak, Şam rejimi ve bölgedeki terör gruplarınca yapılan saldırılarda çok sayıda masum insanımız hayatını kaybetmiş, askeri gözlem uçağımız düşürülmüş, yaşanan göçler sebebiyle zaman zaman toplumsal huzursuzluklar yaşanmıştır.

camiaya yapmış olduğu işbirliği çağrılarına içtenlikle ve yeterli cevap verildiğini söylemek mümkün değildir.

Uluslararası alanda önde gelen ülkeler, çoğunlukla, sürecin gelişiminde kendilerine doğrudan ya da dolaylı bir zarar gelmesini önleyecek adımlar atmak dışında, temennilerde bulunmakla yetinmeyi tercih etmektedirler.

Rusya ve ABD gibi küresel boyutta güç yansıtmaya yeteneğine sahip olan ülkeler ve Ortadoğu bölgesinde özellikle sahada oldukça etkin bir aktör olan İran ise, uyguladıkları politikalarla Suriye’de durumun daha da içinden çıkılmaz hale gelmesinde önemli rol sahibi olmaktadır.

Öte yandan, Türkiye’nin ulusal çıkarlarını korumak doğrultusunda atmış olduğu adımların ise, özellikle son yıllarda, Suriye’de istikrarın kısmen de olsa sağlanmasına katkıda bulunmakta olduğunu söylemek mümkündür.

Ülkelerini terk eden milyonlarca Suriyelinin insani ve medeni şartlarda yaşamlarını devam ettirmelerine olanak vermesinin yanı sıra, Türkiye, bir yandan İdlib ve civarında çatışmasızlık bölgelerinin kontrol edilmesine, diğer yandan DAESH ve YPG/PYD gibi terör örgütlerine yönelik askeri hareketler düzenlenmesine kadar her bakımdan oldukça yüksek maliyetli politikaları, büyük oranda kendi imkan ve kabiliyetleri sayesinde gerçekleştirebilmektedir.

Güvenli Bölge Kime Karşı Oluşturulacak?

İlgili tüm tarafların, sorunun kalıcı bir şekilde çözümlüne yönelik ortak politikalar belirlenmesine katkıda bulunmamları ve etkin bir işbirliği geliştirememeleri durumunda, bugüne kadar yaşananlar, Suriye krizinin daha uzun yıllar Türkiye başta olmak üzere bölge ülkelerini derinden etkilemeye devam edeceğini göstermektedir.

Gidişatın aynı yönde olması olasılığını dikkate alarak, Türkiye, gerek ulusal, egemenliği ve toprak bütünlüğü bakımından, gerek toplumsal huzuru ve güvenliği bakımından bir dizi yeni önlem almak zorunda kalmaktadır.

Bu önlemlerden son haftalarda en çok dile getirilenlerinden bir tanesi, Türkiye’nin güney sınırları boyunca, Suriye’nin kuzey doğusunda, Fırat nehrinin doğusunda kalan topraklarda bir “güvenli bölge” tesis edilmesi projesi olmaktadır.

Ocak 2019’un son günlerinde halen hangi ülkeler tarafından nasıl bir düzenleme çerçevesinde gerçekleştirileceği net olarak anlatılmamış ve anlaşılmamış olan “güvenli bölge” konusu, siyasi, askeri, diplomatik ve akademik çevrelerde yoğun bir şekilde tartışılmaya devam etmektedir.

Ortaya konulan görüşlerin bir kısmı sorunu bütün yönleriyle anlamaya çalışıp alınması gereken önlemler bakımından söz konusu güvenli bölgenin

**Cumhurbaşkanı Erdoğan,
“Suriye’de yürüttüğümüz askeri
operasyonların bir amacı kendi
sınırlarımızı güvenlik altına
almaksa, diğer amacı oradaki
insanların huzurunu sağlamaktır
... bizim Suriye’de işgal gibi
bir derdimiz yok .. bize 780 bin
kilometrekare vatan toprağı yeter”**

nasıl kurulması gerektiği ve nasıl etkin bir şekilde Suriye’de istikrar sağlamaya katkı yapabileceğini dile getirirken, bir kısmı ise, güvenli bölge oluşturma girişiminin ardında başta Türkiye olmak üzere bazı ülkelerin gizli emelleri olduğundan bahsetmektedir.

Bu süreçte, Türkiye’nin, Suriye’de yaşanan karışıklıktan istifade ederek, güvenli bölge oluşturulması görünümü altında Suriye topraklarının bir kısmını kendi topraklarına katmanın peşinde olduğunu dile getiren ifadeler dahi dile getirilmiştir.

Bu tarz ifadelerle cevap teşkil edecek şekilde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, “Suriye’de yürüttüğümüz askeri operasyonların bir amacı kendi sınırlarımızı güvenlik altına almaksa, diğer amacı oradaki insanların huzurunu sağlamaktır ... bizim Suriye’de işgal gibi bir derdimiz yok .. bize 780 bin kilometrekare vatan toprağı yeter” diyerek yaptığı açıklama ile konuya ciddiyetle eğilen çevrelerin yetkililerine güven telkin etmiştir.

Aynı çerçevede, önceki paragrafta ortaya konulan iddiaların dahi ötesine geçecek bazı hayali senaryolara, bir başka deyişle, Türkiye’nin Suriye’den başlayarak Ortadoğu bölgesinde daha aşağılara kadar inecek bir hakimiyet alanı kurmasına olanak vermemek için Batılı devletlerin “güvenli bölge” önerisini aslında Türkiye’ye karşı bir önlem olarak gündeme getirmiş oldukları da söylenmiştir.

Son dokuz yıldır bir milyondan fazla insanın hayatını kaybetmesine, on milyondan fazla insanın evini barkını terk ederek başka ülkelere göç etmesine, milyarlarca dolarlık servetin yıkılıp yıkılmasına, çevreye onarılmaz zararlar verilmesine, Suriye topraklarının terör bataklığına dönüşmesine sebep olan gelişmelerin etkilerinin daha ileri safhalara ulaşma-

sını önlemeye yönelik olarak, her bakımdan yüksek maliyetli adımlar atılmasının ciddiyetle tartışılması karşısında, sadece yüzeysel değerlendirmeler yapmak konunun vahameti ile kesinlikle örtüşmemektedir.

Güvenli Bölge Kurulmasının Meşruyeti Nereden Kaynaklanmaktadır?

Gelinen noktada, Suriye’de yaşanan kaotik süreçten açık ara en fazla olumsuz etkilenen ülke olarak Türkiye’nin, eğer katılırlarsa Rusya ve Batılı müttefikleriyle birlikte, katılmazlarsa kendi imkan ve kabiliyetleriyle “güvenli bölge” oluşturması artık hem meşru bir hak, hem de bir zorunluluk olarak görülmektedir.

Konunun uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk açısından bir değerlendirmesini yapmadan önce, devletlerin uluslararası alandaki davranışlarının meşruyet kazanmasının, Birleşmiş Milletler (BM) Şartı ile uyumlu davranmalarına bağlı olduğunu hatırlatmakta yarar var.

İkinci Dünya Savaşı’nın tarihte görülmemiş büyüklükteki yıkımından dersler çıkartarak kaleme alınmış olan BM Şartı, uluslararası ilişkilerde, temel bir prensip olarak, (askeri) kuvvet kullanımını yasaklamaktadır.

Ancak, BM Şartı, bu durumun iki istisnası olduğunu da kabul etmektedir. Bunlardan bir tanesi, BM Güvenlik Konseyi tarafından kuvvet kullanılmasına yetki verilmesidir. Bu durumun yakın tarihteki bir örneği, Irak’ın Ağustos 1990’da işgal ettiği Kuveyt topraklarından çıkartılması amacıyla, Kasım 1990’da benimsenen 678 No’lu BMGK Kararı ile “Koalisyon Kuvvetleri” tarafından Ocak 1991’de Irak’a karşı askeri güç kullanılmasıdır.

BM Şartı'nda kuvvet kullanılmasına izin veren diğer istisna ise, 51. Madde'de şu şekilde ifade edilmiştir: "Bu Antlaşma'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alınca ya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına halel getirmez."

Ancak, 51. Madde kapsamında, BM üyesi her ülkenin doğal olarak sahip olduğu bu hakkın kullanılmasında akılda tutulması gereken temel hususlar vardır: gereklilik, aciliyet ve orantılılık. Bu bağlamda, kuvvet kullanımında orantısız davranmak, bir diğer deyişle, aşırıya kaçmamak ve ortaya çıkan durumu istismar etmemek gereklidir.

İkinci husus ise, 51. Madde içinde açıkça ifade edildiği gibi, meşru müdafaa ile bağlantılı kuvvet kullanımını BMGK "uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alınca ya dek" tek taraflı olarak sürdürülebileceğidir ve BMGK "gerekli önlemleri" almaya başladığı andan itibaren BM ile birlikte hareket etmektedir.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Suriye'nin kuzeydoğu bölgesindeki topraklara yönelik olası bir askeri operasyonun uluslararası kamuoyu nezdinde meşruyetinin tartışılmaması bakımından dikkat edilmesi gereken hususları içermektedir.

Nitekim, Türkiye'nin siyasi, askeri ve diplomatik alandaki en üst düzey yöneticilerinin konuyla ilgili açıklamalarında bu hususlara azami dikkat gösterildiği açıkça görülebilmektedir.

Yapılan açıklamalarda, Türkiye'ye sığınan 4 milyona yakın Suriye vatandaşının, en azından bir kısmının, oluşturulacak "güvenli bölge" sayesinde kendi ülkelerine dönmelerinin hedeflendiği vurgulanmaktadır ve Türkiye'nin toprak kazanmak gibi bir hedefinin olmadığı, aksine, olası operasyonun amacının, yerinden yurdundan edilmiş insanların tekrar vatanlarına kavuşmalarına imkan vermek olduğu açıkça gösterilmektedir.

Suriye topraklarından, gerek Şam rejimine bağlı güçlerin, gerekse o topraklarda yuvalanmış terör gruplarının, açık ya da örtülü şekilde gerçekleştirdikleri sayısız saldırıların, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne, halkının can güvenliğini, toprak bütünlüğünü, ulusal egemenliğini ve meşru çıkarlarını korumak hakkını vermektedir.

Bu konuyla ilgili olarak, Rusya ve ABD devlet başkanları Putin ve Trump ile BM Genel Sekreteri Guterres'in yapmış oldukları açıklamalar da, Türkiye'nin "meşru güvenlik kaygılarının" ve egemenlik haklarının teslimi anlamına gelmektedir.

Türkiye'nin, Suriye'nin kuzeydoğusunda bir "güvenli bölge" oluşturmaktaki amacının söz konusu top-

rakları işgal etmek olmadığının bir diğer göstergesi de, Şam rejimi ile Ankara arasında siyasi diyalogun kesik olması ve diplomatik ilişkilerin en alt seviyede seyretmesine karşın, Türk yetkililerce yapılan açıklamalarda, Suriye'nin toprak bütünlüğüne ve iki ülke arasında Ekim 1998'de yaşanan kriz sonrası imzalanan "Adana Protokolü"ne açıkça atıfta bulunulmasıdır.

Türkiye ile Suriye arasında Ekim 1998'de yaşanan gerilim sonrasında Adana'da iki ülke arasında imzalanan mutabakat metni, PKK terör örgütünün başı Öcalan'ın bir daha Suriye'ye girmeyeceği, yurtdışındaki PKK unsurlarının Suriye'ye dönemeyeceği, ülke topraklarındaki PKK kamplarının bir daha kullanılmayacağı ve tutuklanan PKK üyelerinin listelerinin Türkiye'ye verileceği gibi taahhütlerini içermekteydi.

Uluslararası saygın basın kuruluşlarının sayfalarında yer alan bilgilere göre, Adana Protokolü olarak bilinen mutabakat metninde ayrıca, Suriye tarafının kısa vadede yerine getireceği taahhütlerin yanı sıra iki ülkenin uzun vadeli terörle mücadele çerçevesini de çizmekteydi.

Protokole göre, Suriye kendi topraklarından Türkiye'nin güvenlik ve istikrarını tehlikeye atacak eylemlere ve PKK'nın silah, lojistik ve mali destek sağlamasına ve propaganda faaliyetlerine izin vermeyecekti.

Bu çerçevede, Suriye, PKK'yı terör örgütü olarak ilan etmiştir ve diğer terör örgütlerinin yanı sıra PKK ve uzantılarının topraklarındaki faaliyetlerini, PKK'nın topraklarında eğitim kampı kurmasını ve ticari faaliyetlerde bulunmasını yasaklamıştı.

Bunlara ek olarak, Suriye, PKK üyelerinin transit yollarla üçüncü ülkelere gitmesine de izin vermeyecekti. Aynı mutabakat metni, tarafların bu taahhütlerin yerine getirilmesini sağlamak ve gözlemek için bazı mekanizmalar kurmasını da öngörmüştür.

Sonuç

BM Şartı ve uluslararası teamül hukuku kapsamında devletlerin doğal hakkı kabul edilen bireysel ya da müşterek meşru müdafaa hakkına dayanarak oluşturulabilecek Suriye'de güvenli bölge bir başka yasal dayanağını da ikili anlaşmadan (Adana Mutabakatı, 1998) almaktadır.

Uluslararası hukuk temelli bu yasal dayanaklar ve politik hedefler dünya kamuoyu ile aşama aşama ve sistemli bir biçimde paylaşılmaya devam edilmelidir.

Türkiye'nin bu çok yönlü ve kapsamlı girişimlerine, müttefik ülkelerin ve bölgedeki komşuların da azami katkı vermeleri, Suriye'de barışın sağlanması ve istikrarın tesis edilmesine açısından kaçınılmaz bir gerekliliktir. ■